

Yerel Yöneticiler İçin Şehir Kılavuzu

Yasin AKTAY*

Hazır şehirlerimizin kimin tarafından ve nasıl yönetileceği üzerine bir seçime gidiyoruz, vesile edinip bir süre şehir üzerinde düşünmekte büyük fayda var. Şehir üzerine düşünmek insanın kendisi üzerinde düşünmesi, hatta bu düşüncede önemli bir aşama kaydetmesi demek. İnsan, tabiatı itibarıyla kendisi üzerinde düşünebilen tek varlık. Düşünebiliyor olması, bu imkanını kullanıyor olduğu, yani düşündüğü anlamına gelmiyor tabi. Tıpkı düşünebiliyor olması her düşündüğünün isabetli, sağlıklı olduğu anlamına gelmediği gibi. İnsanın kendi üzerinde düşünmesi, kendini tanınması, kendinin farkında olması, aklının sınırlarını bilmesi, kişiliğinin güçlü ve zayıf yanlarını öğrenmesi, iyi duyguları kadar kötü duygularının farkına varması; mesela kibrinin, nankörlüğünün, kıskançlığının ve çekemezliğinin, bencilliğinin ve sadizminin, bir dizi kompleksinin canlandığı anları izlemesi, dolayısıyla kendini kontrol etmesi. Bütün bu farkındalığı sağlayacak bir şehirlilik mi arıyoruz? Aslında şehir içinde yaşayanın en canlı ve en yoğun şekilde yaşadığı bütün bu duyguların farkına varmak kendi üzerinde düşünmenin bir erdemi. İnsan salt akıldan ibaret değil tabi. İnsan salt felsefi metinlerde adını sıkça zikrettiğimiz şu büyük harfli “İnsan” da değildir. O resimlerde çizilen bir insan da yok aslında.

İnsan hep ete kemiğe bürünmüş bir anne ve bir babadan doğmuş, kendi özel hikayesiyle, kendini mutlaka başkalarından ayırt eden özel yanlarıyla temayüz etmiş, bir yaşı, bir cinsiyeti, bir mesleği, bir memleketi, bir tipi, bir kendine özgü bedeni, bir dili, bir cemaati, bir akrabalıklar bağı, bir sosyal çevresi olan bir özne olarak var oluyor.

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, yaktay@ybu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6753-6286

Şehir böyle insanların toplamının oluşturduğu bir birliktelik. Bu birliktelikler de yine büyük harfli her yerde aynı özelliklerle temayüz eden bir şehir ortaya çıkarmıyor. O şehirleri oluşturan küçük harfli insanların oluşturduğu, organize ettiği, renklerini, karakterlerini ve canlılıklarını verdikleri yerdir şehirler.

Oysa daha önce yine bir vesileyle Ahmet Hamdi Tanpınar'ın büyük bir edebi zarafetle resmetmiş olduğu *Beş Şehir*'den geleceğin Türkiye'sinde bir eser kalıp kalmayacağını sormuştuk. O Beş Şehirin temsil ettiği, her birini ayrı bir gezegen farklılığında, canlılığında ve kimliğinde mütemyiz kılan o şehir ruhu, betonarme binalar, her biri birbirine benzeyen cadde, sokak, alışveriş merkezleri ve sair modern kent mekanlarıyla nasıl da klonlanmış gibi durmaya başlamıştı.

Artık bir şehri merak etmenize, merak etmişseniz onu zahmet edip gidip gezmenize gerek yoktur Anadolu'da, birini gördüğünüzde hepsini görmüş gibi oluyorsunuz nasılsa. Hepsi birbirinin aynısı bu türden binalar ve mekanların serpiştirmeleri. Burası gerçekten tam da şehirlerin şehirlere ulandığı yer gibi (tabii ki, şehir değil "ölüm" dü şiiirdeki). Oysa şair İsmet Özel'in dediği gibi, hayat bir başka hayata karşıdır ve bu karşı olmağında bulur hayatiyetini.

Buraya kadar mıdır peki? İnsanın bu dünyadaki hikayesinin sonuna mı gelmiş olacağız? Bütün insanların da birbirine ulandığı yerde insanın da sonuna gelmiş olmaz mıyız?

Tam olarak böyle olması mümkün değil tabii, ama bu sözde modern dünyada ortaya konulmaya çalışılan şehir pratiklerinde hayat boyutunu yok sayan, bütün şehirleri birbirine benzetirken, şehrin hayatına kast eden bir yaklaşım söz konusu. Neticede şehirleri bu hale getiren, kendi hayatiyetinin tam aksi bir noktaya getirip donduran, canlı olan insanın kendisi. Bir tercihle olmuştur herşey ve bir başka tercihle başka bir yere doğru gelişebilir. Tarih boyunca bu dünyaya dair bir iddiası olan bütün medeniyetler, iddialarını, kurdukları şehirler üzerinden göstermeye çalışmışlardır. Şehirler sadece kurulan medeniyetlerin görkem şovlarının ifadesi olmamıştır. Böyle olanları da olmuştur tabii. İnsanın kibrinden, başka toplumlara, medeniyetlere hatta Tanrı'ya meydan okumaktan başka bir anlamı ve amacı olmayan şehirler de kurmuştur insanoğlu.

O tür şehirler sadece böylesi bir iddiaya dayanmışsa onları kuran irade ömrünün sonuna geldiğinde, kurdukları şehirler de kendileriyle birlikte sönüp gitmiştir. Çünkü İbn Haldun'un dediği gibi, onları besleyen badiyeler de yoksa hele, o şehirleri ayakta tutacak bir gerçeklik de olmadığı için önce zayıflamış sonra yok olup gitmiştir. Şehirlerin

yönetimi olayını elbette kimin şehirler üzerinde iktidar kuracağı basitliğinde almamamız gerek. Şehirler insanların bütün medeniyet iddialarını gösterme imkanı bulabilecekleri yegane mekanlardır. Medeniyet iddiası lafı oldum olası pek yakınlık duyduğum bir deyim olmamıştır, ama bir netice olarak içimizde ne varsa dışa vuranın da o olduğu gerçeğinde anlaştığımız taktirde, bugünkü şehirlerimizde şikayetçi olduğumuz ne varsa bunun bizim içimizdekinin bir yansıması olduğunu gözardı etmemeliyiz. Kendi üzerimizde düşünmemize yol açacak olan şehir üzerine düşünmeye belki buradan başlamamız lazım. Şehirlerimize bakarak içimizi bir kez daha kontrol etme fırsatı bulabiliriz. Bu muyuz biz? Şu şehrin aynasında gördüğümüz biz miyiz? İyi de bu şehirleri biz kaç yıldır yönetiyoruz ki diyen sesleri duyar gibiyim.

Mevzuyu sadece mimariden ibaret görmüyoruz tabii. İnsan ilişkilerinden, birbirimize bakışımızdan, bir şehirde organik işbölümünü ve beraberliği kurgulayıp uygulama biçimlerimizden, dayanışma eksiklerimizden veya fazlalıklarımızdan bahsediyorum. Beden siyaseti de diyebiliriz buna. Bir toplumu bir beden bütünlüğü, uyumu, güzelliği ve işlevselliği içinde tutabilme mahareti. Eskiler şehir ve siyaset üzerinde düşünürken tam da bu noktadan hareket ederlerdi. Biz de bu hattan biraz düşünmeye devam edelim...

Yerel Yönetici Adayları İçin Kılavuz Sorular

Tarih boyunca büyük medeniyet kurmuş olanların hiçbiri yola büyük medeniyet kurmak üzere çıkmamıştır diyelim var. Diyelim var diyorum, çünkü bir hüküm ifadesiyle cümleyi bitirmek büyük bir genelleme olur ve yanlışlanması, hatta test edilmesi pek mümkün olmayan bir genelleme olur. Bunun için büyük medeniyetler kurmuş olanların hepsinin ilk kurucularının düşüncelerini, hayata bakış tarzlarını, gelecek perspektiflerini incelemek esasen pek mümkün bile değil. Çünkü elimizde tam da o “ilk insanlara” dair yeterince bilgi ve veri yoktur. Buna rağmen bildiğimiz medeniyetleri kurmuş olanların niyetlerinin ve gelecek perspektiflerinin bu olmadığını söyleyebiliriz. Osmanlı’yı kuran iradeye dair bugünlerde gösterimdeki dizi dolayısıyla ciddi bir algımız var ama bu algıların geriye dönük bol hüsnü niyetlerle belirlenen bir bakışla kurulduğunu unutmamalıyız. Ertuğrul’u ve arkadaşlarını asırlar sonrasına dair planlar yapabilen birileri olarak hayal edebiliriz ama bu insanoğlunun ve tarihin tabiatına uyan bir şey değildir.

Belki şu çok açıktır, Ertuğrul geleceği, yani gaybı bilmiyordu, bilemezdi, ama, o gün ne yapacağını ne yapması gerektiğini çok iyi

biliyordu ve yapacağını tam bir kararlılıkla, istikamet üzere yapıyordu. İyinin de kötünün de evrensel bir geçerliliği vardır. Dünyaya hatırlanmanızı gerektiren bir eser bırakmışsanız, iyi ve kötüye dair yaptığınız tercihler ortaya koyduğunuz eserlerle birlikte asırlar sonra da bugüne doğru parlak fikirler ve eylemler olarak ışıldar. Sanki bugünü görmüşsünüz gibi tarihin derinliklerinden bugüne sesiniz yetişir. Tıpkı bu yazının üslubunda olduğu gibi aradan zaman kipi çekilir, binlerce yıl farkıyla yaşamış insanlar çağdaşlaşır, birbirleriyle hiçbir tarihsel engel tanımadan buluşurlar. Medeniyetler onları ilk başta kuran insanların niyetlerinden, hayata bakış tarzlarından ve bilhassa gündelik hayat ilişkilerine ve insanlar arası ilişkilere yansıyan küçük ilkelere ve davranış kalitesinden çok etkilenir elbet. Başka insanları nasıl görüyorsunuz? Kendinizi bu ilişkiler ağı veya kozmosu içinde nerede görüyorsunuz? Allah'ın sizin ve diğer insanların üzerindeki etkisi, rolü nedir? Günün birinde hesaba çekileceğiniz bir ahiret inancınız var mı?

Varsa bu inanç sizin davranışlarınıza, diğer insanlarla, tabiatla, çevrenizle olan ilişkilerinize nasıl yansıyor? Bütün bu inançların niteliği ve kalitesi sizin şehir hayatınıza da etkisi olacaktır? Bu dünyada yalnız olmadığınızı ve başka insanlara karşı bir sorumluluğunuz olduğunu en karmaşık, en detaylı ve en güçlü biçimde hissettiğiniz yer şehirdir. Daha doğru bir ifadeyle, başkalarının varlığıyla, başkalarına karşı sorumluluğunuzla en sık ve en ince biçimde sınılandığınız yerdir şehir. Başkası bizim için ne ifade ediyor? Başkası kimdir? Başkası bizim kavimden, aşiretten, bizim memleketten, bizim dinden, bizim mezhepten, bizim partiden değilse ona karşı sorumluluğumuz nedir? Şehir hep bizim gibi, yani bizim gibi insanlardan oluşmaz. Sadece “bizim gibi” insanların bir araya gelerek oluşturduğu mekanlara şehir denmez. Orta çağda tam da bu tür bir şehri arayanlar olmuştur. Sadece belli bir dinden, belli bir ırktan olan insanların yaşayabildiği steril “Tanrı Şehri” ideal şehrin bir modeli olarak tasarlanmış ve pratize de edilmiştir. Modern şehir istense de bu kadar kapalılığa imkan vermiyor, ancak şehirde farklılığı nasıl yerleştirdiğine göre farklılaşıyor şehirler.

Tam da bu noktada, şehirde kendisine yer verilen “yabancı”nın şehirde nasıl muamele gördüğü, şehrin bedensel bütünlüğü içinde nasıl bir organik rol verildiği medeniyetin kalitesini de ortaya koyan ayrı bir imtihandır. Medeniyetlerin kalitesi tam da bu işbölümünde sınılanır. Başkasıyla olan ilişkide, başkasının şehrin beden bütünlüğündeki yerinde, farklılıklara nasıl bir beden siyasetiyle mukabele edildiğinde... Başkası sadece etnik olarak değil, bilhassa ekonomik olarak sizden ayrıdır. Maddi gelir seviyesi, zenginlik seviyesi olarak ayrılmış olan

insanların mekânsal olarak ayrışması ve birbirleriyle ilişkileri. Bugün şehirlerimiz giderek birbiriyle hiç temas etmeyen ayrı dünyaların yerleştikleri “ekonomik gettolara” dönüşmüş vaziyette mesela. Bu hangi dünya görüşünün bir yansıması? Komşumuz açken tok yatabilme lakaytlığına sahipsek ahiret inancımızın olduğunu sansak da aslında yok demektir. Çünkü ahiret inancı sadece basit bir kanaat oyundan ibaret değildir. Yaptığımız her şeyden, hatta yapabileceğimiz halde yapmadığımız her şeyden hesaba sorulacağımıza dair etkili bir kaygı halidir ahiret inancı. Başkasına karşı sorumluluğumuzun tam da bu yüzden ertelenmesine yer bırakmayan bir endişe halidir. Komşumuza karşı sorumluyuz ve bu sorumluluğumuz bizim her türlü davranışımızı, yerel ve genel siyasetimizi belirler.

Komşumuz açken tok yatmıyoruz elhamdülillah. Çünkü hiç fakir komşumuz yok. Sorun da burada. Şehirle ilgili beden siyasetimizi öyle bir kurmuşuz ki, zaten kırk bina öteye kadar komşularımız arasında hiçbir fakirin bulunmadığı sitelerde, semtlerde veya mahallelerde oturmak suretiyle o sorumluluğumuzu bir anda aşveriyoruz. Bugünün şehir dünyası artık bu şekilde, verili. Yeni doğan çocuklar, hayatlarını yeni baştan kuracak ve etiğin bütün temellerini buradan itibaren kurup yaşayacak olan çocuklar için başka bir alternatif de yok. Komşusu kimdir, nasıl bilecek? Aç komşusu olmadığı için bu sorumluluktan muaf mı sayacak kendini? Kendi komşuları arasında aç, bii-laç, naçar insan yoksa başka semtlerde yaşanan açlık ve sorunlardan da muaf mı olacak? Şehir yönetimi fakirlerle zenginlerin birbiriyle komşu olamadığı bir şehir yapısında insanların birbirlerine karşı sorumluluklarını işlemek, bunu harekete geçirmek gibi bir misyona da sahip olacak mıdır? Şehir, insanın kendini görebildiği, fark edebildiği, isterse kendini daha da geliştirebildiği, isterse de içindeki bütün hastalıklarını daha da derinleştirebildiği bir yer Kendimize bakmaya devam edelim.

Borcumuzu Biliyor Muyuz?

Şehir insanın bütün kapasiteleriyle dünyaya dair hayallerini gerçekleştirebildiği, ideallerini yansıtabildiği, değerlerini izleyebildiği, tasarımlarını ortaya koyabildiği yerdir demiştik. O yüzden büyük devletler, baştan itibaren iddia sahibi devletler iddialarını kurdukları şehirlerle ortaya koymaya çalışmışlardır. Aristo'nun Devlet felsefesinden etkilenen Büyük İskender çıktığı meşhur büyük Doğu seferinde (tabii ki ustasını kendine göre yorumlayarak, hatta onun kast etmediği şekilde) kurduğu şehirleriyle de meşhurdur. Kurduğu şehirlerin hepsinde sonrayı çok iyi gören müthiş bir öngörülülük ve düzen olduğu bilinir.

Gerçekten de insanların yaşayabileceği, meydanlarıyla, sokaklarıyla, pazarıyla, bütün sokakların meydana açılan düzeniyle bu şehirlerine yön veren şey sadece İskender'in kafasındaki felsefi tasarım değil, aynı zamanda dillere destan Atina şehrinin kötü tecrübeleridir.

Atina demokrasinin beşinci sayılıyor ama iki atın veya eşeğin yan yana geçmekte zorlanabildiği dar sokakları ve alabildiğine kaotik şehir yapılanması ve kötü belediye hizmetleri dolayısıyla aslında yaşam kalitesi çok düşük bir yerdir. Yaşam kalitesini azaltan şeylerden biri belki de demokrasidir. Farklı güç dengelerinin işlediği kentte söz geçirilemeyen unsurlar, merkezden yönetilemeyen kent inisiyatifleri veya aktörleri istedikleri yere evlerini kurmak, faaliyetlerini yapmak suretiyle kenti düzenin kurulmakta iyice zorlandığı bir kaotik duruma sokuyorlardı. Kentte demokrasi var ama bu aynı zamanda şehirde insanların birbirlerine karşı sorumluluklarını yok eden bir etki ile işliyordu. Kenti başka türlü tasarlamak gerekiyordu. İnsanların birbirlerine karşı hukukunu gözetecek, ortak yararı bilip onu ikame edebilecek bir otorite de gerekiyordu. İskender Atina'yı veya kurulmuş olan Yunan şehirlerini düzeltmiyordu ama sıfırdan kuracağı yeni şehirlerde bu idealini gerçekleştirmenin arayışına girecekti. Şehri bu disiplinle kuracak ve kozmosa uygun bir yapı oluşturmak bir devlet otoritesi gerektiriyordu tabi. Esasen İbn Haldun'a göre şehir olgusunun ilk doğuşu güçlü devlet iradelerini gerektirmiştir.

Gerçi şimdi kuruluş aşamasını geçmiştiz. Yani sıfırdan kurulan şehirlerde birçok şey yapmak mümkün, ama ya eskiden kurulmuş ve her devirde farklı felsefeler, çıkarlar veya inisiyatiflerle farklı işlemlere maruz kalmış tam bir canlı höyüğe dönüşmüş şehirlerdeki durum ne? Eskinin hoyratça, tam bir tarih vandalizmiyle yok edilmesi yetmiyor gibi, yeni kurulan yerlerde bile beş sene sonrasını göremeyen, kısa bir süre içinde hem trafik akışı açısından hem de bina sıklığı açısından tıkanıp kalan şehirler hangi felsefe, hangi kişilik, hangi inanç yoksunluğunun eseridir? Eskiden kurulan şehirlerde şehrin elli-yüz yıl sonraki gelişimi dikkate alınarak torunların yaşayacağı şehirlerin ihtiyaçları öngörülür ve ona uygun şehirler yapılırdı. İlginç olan bugün onca geçmiş tarih ve tecrübe birikimine rağmen, günümüzde kurulan şehirlerde işler birkaç sene sonrasını bile hesaba katmayan bir acelecilikle yapılıyor. Arka arkaya kurulan devasa blokların ihtiyaç duyacağı yeterli yol genişliği, otopark büyüklüğü hesaba katılmıyor ve şehrin bu yeni bölgeleri de kurulduktan çok kısa bir süre sonra boğulmaya başlıyor. Bugün çok yakındığımız, şehirlerin bir kimliğinin olmamasıyla ilgili sorunlar büyük ölçüde bu öngörüsüzlükten kaynaklanıyor. Ancak mevzu sadece öngörüsüzlük değil, elbette sorumluluk anlayışımızla ilgili ciddi

boyutları var. Sorumluluk, aslında şehirli olmanın ilk ve en temel değeri ve duygusu olmalı. Başkalarına karşı sorumluluğumuzun idrakiyle başlıyor şehirli olma hali. Şehir Peygamber efendimiz tarafından Medine olarak isimlendirilmiştir. Medine, medeniyetin adıdır diyoruz ama medeniyet zaten Medine'ye referansla isimlendirilmiş. Aslıolan Medine'dir, yoksa medenilik, yani batılı tabirle sivillik, değil.

Medine ise din sözcüğünden türemiştir. Medine dinin en ideal şekliyle yaşanacağı, dinin ideallerinin, öngördüğü insan ilişkilerinin en ideal şekliyle, tevhidin özüne uygun olarak, kula kullağa yer bırakmamacasına yaşandığı yerdir. Dinle aynı kökenden olan sözcük ise *deyn*'dir. O da borç demektir. Medine, yani şehir insanın özünde borçluluğunu ifade eder. Şehirde yaşayan insan, şehirdeki diğer insanlara borçludur. Sosyolojik olarak şehirde yaşanan işbölümü dolayısıyla herkes yaşadığı konforu işbölümünde üzerine düşeni yapmakta olan başka insanlara borçludur. Bu borcunu ödemenin en önemli yolu kendisi de bu işbölümünde yüklendiği işi ibadet aşkıyla, borcunu öder gibi, günahlarının kefaretinin öder gibi en güzel şekliyle yapmasıdır. Onun aşığısında kalan her yükleniş borcun ödenmemesi, yani dinin eksik kalmasıdır. Şehirde yaşayan herkes herkese karşı borçludur. Herkes de dinin sahibi olan Allah'a borçludur. Allah bütün borçların takipçisi ve kefilidir. Başkalarına karşı sorumluluklarını yerine getirmeyi ihmal eden aslında Allah'a karşı suç işlemiş olur.

Şehir hayatının kendiliğinden yüklediği işbölümü içinde kimse borçtan muaf değildir. Elbette görevlerin niteliğine göre borç daha fazla olabilir, ama herkes varlığını bu şehir içinde diğerlerinin hizmetlerine borçludur. Bu borcu önce tanımakla ve ödemeye azmetmekle başlar medeniliğimiz. Bu borcu bilmeyen ve tanımayanların şehir yönetimini üstlenmeleri caiz olmadığı gibi, bu borcu hissetmeyenlerden oluşan bir toplumu yönetmek de apayrı bir imtihandır.

Herkesin Alacaklı Olduğu Şehirler

Şehir yönetimi sadece bilimsel ve teknik yöntemlerin en iyi şekilde kullanılarak, mükemmel geometrik şekillere ulaşılan bir uygulamalar dizisinden ibaret olmadığı gibi buna ilaveten şehir ahalesinin su, aş, ulaşım ve temizlik ihtiyaçlarının mükemmel bir mekanik organizasyonla görüldüğü bir performanstan ibaret de değil. Şehrin içerdiği farklılıkların iyi ve adil yönetimidir esas olan. Bu açıdan bakıldığında bugünün şehirlerinin ahvali elbette farklı klasmanlara ve değerlendirmelere konu olabilir. Her şeyden önce, şehirliliğin içerdiği borcu hatırladığımızda konunun sadece "yönetim"le sınırlı olmadığını

da görmüş oluruz. Şehir tabiatı itibariyle karmaşık bir ilişkiler ağı, büyük şehir ise karmakarışık bir ilişkiler ağının oluşturduğu bir sosyal yapıdır. Bu ağ içinde yönetenler kadar yönetilenlerin de kalitesi çok önemli. Çok yakındığımız dikey yapılanmalar, içinde insan bulunmayan ama lüks mekanlar, komşuluk ilişkilerinin azalması, steril güvenlik sitelerinin oluşumu gibi sorunlar sadece yönetenlerin ürettiği sorunlar değil insanlık durumumuzun trajik bir gelişimiyle ilgili bir sorun.

Ünlü Alman filozofu Martin Heidegger'in teknolojinin tabiatına atfettiği bir telos, insanın da içinde sadece üzerine düşeni yaparak tamamladığı bir süreç, bütün dünyayı yavaş yavaş bir kıyamete doğru sürüklüyor. Çok karamsar bir bakışa çıyıyla resmettiği bu çağdaş varoluş içinde Heidegger işin içinden "bizi ancak bir Tanrı kurtarabilir" diyerek çıkmıştı. Aslında çıkamamıştı. Dünyayı böyle resmettiğinde insana hiçbir sorumluluk da bırakmayan bir kaderciliğe veya hat-ta etik ibahiyeye kadar işi götürmek de mümkündü. Şehirle ilgili şikâyet edilen bütün olumsuzluklar büyük ölçüde insanların şehre, diğer insanlara veya başkalarına olan borçlarını unutmalarının, ihmal etmelerinin veya inkar etmelerinin bir sonucu. Unutma, ihmal veya inkar, her biri farklı bir sorumsuzluk düzeyi olarak şehri bizim için başka insanlarla bir beden olma nimeti kılmak yerine farkında bile olmadığımız bir kıyamete doğru sürüklenmemizin mecrası kılar. Şehir hayatının kendiliğinden yüklediği işbölümü içinde kimse borçtan muaf değildir demiştik. O yüzden, mesela, sivil toplum örgütlerimiz, kanaat önderlerimiz, cemaat teşekküllerimiz, meslek gruplarımız şehirlerimizde yaşanan olumsuzlukları sadece bir kesime, bir yöneticiye yükleyerek işin içinden sıyrılamazlar.

Onlar da şehrin tabiatında mündemiç olan taksim-i amelle nasıl bir sorumluluk yüklenmek durumunda olduklarını yeterince düşünüyorlar mı? Düşünmüyorsa borçlarını da bilmiyorlar demektir. Borçlarını bilmeyen, tanımayan, inkar eden bir toplumda, hiçbir şeyin hesabı da doğru dürüst tutulamaz. Kamu arazisine bir cami kondurmak suretiyle kendi cemaatinin çıkarına yapmak istediği imar değişiklikleri için emrivaki yapma telaşına düşen nice kanaat önderi gördük. Kendine göre hayırlı işler yaptığını düşünen, kendi kendine not veren, kendi kendini değerlendiren bir yaklaşımla başka insanlara, kamuya, hiçbir borcu olmadığını düşünme noktasına ulaşanlar da şehri oluşturan toplumsal bünyenin bir organıdır. Toplum bir vücut gibidir. Bir organı ağrıdığında vücudun geri kalan kısmı bütün bu acıyı hisseder. Peki ya, vücudun bir organı diğer organlara zarar verecek, acıtacak şekilde hareket ettiğinde vücut bütünlüğü nasıl hissedilir veya o vücut neler

hisseder? Medeniliğimiz şehirliliğin bize yüklediği borcu tanımakla ve bu borcu ödemeye azmetmekle başlıyordu. Bu borcu bilmeyen ve tanımayanların şehir yönetimini üstlenmelerinin caiz olmadığı gibi, bu borcu hissetmeyenlerden oluşan bir toplumu yönetmenin de apayrı bir imtihan olduğu da ayrı bir gerçektir.

Neticede bizi yönetmek üzere seçtiğimiz insanlardan neler beklediğimize bir bakalım. Kendisine bir ayrıcalık talep etmeden bu bünyede yaşamaya devam eden kaç kişi vardır? Kendisini başka insanlardan ister birey bazında isterse topluluk veya cemaat bazında ayrıcalıklı görmeyen, hissetmeyen kaç nispetinde insan vardır şehirlerimizde? Lafa gelince kuralların herkes için uygulanmasını istediği halde, konu kendisine gelince bir ayrıcalık kullanmak için bir nedene sahip olduğunu düşünenlerle dolu değil mi şehirlerimiz? Herkes veya her cemaat, her dernek, her topluluk, her aşiret veya kabile bu toplumda kendisini, bırakınız borçlu olmayı, alacaklı bile görüyor. Şehir herkesin diğerine borçlu olduğu bir yer. Şehir kalitesi bu borçluluğun bir bilinç haline geldiği yerde başlar. O yüzden şehirde hiç tanımasanız da başkalarına sergilenen nezaket ve protokollere riayet, bu borcun ilk ve en basit taksitidir. İnsanların borçluluklarını hissetmeleri şükran duygusunu da artırır. Başka insanların varlıklarıyla birlikte mümkün olan bu şehir hayatı insanın şükürünü artırır. Yaradana şükür, yaradılana teşekkürle başlar. Borçlu olduğu kula teşekkür etmesini bilmeyen yaradana da şükürünü ifade edemez. Zaten şehirdeki borçluluğunu bile görmeyen kişi, yaradana borçlu olduğunu da zor görür. O yüzden şükretmeyen ve teşekkür etmeyen insanlarla doluyor şehirlerimiz.

Tabi daha kötüsü, borçlu olduğunu görmeyenlerin kendilerini sürekli alacaklı görmesi. Herkesten alacaklı, dolayısıyla bu alacağı tahsil için alabildiğine saldırgan, öfkeli ve saygısız. Bu duygulara sahip insanların dolu olduğu şehirleri kim idare ederse etsin, ortaya daha iyi bir sonuç çıkmıyor.

Şehir ve Türkiye'nin Beden Siyaseti

Demokrasi bir farklılıklar toplamı olan toplumda bu farklılıkların nasıl düzenleneceği, birbirleriyle nasıl bir uyum sağlayacağı sorusuna karşı geliştirilmiş en iyi cevap veya pratik. Toplumun oluşturan farklılıklar ise her zaman, hatta çoğu zaman, "bir arada nasıl beraber yaşayalım" sorusunu ahbap çavuş ilişkisi veya muhabbeti içinde müzakere ediyor değiller. Aksine çoğu zaman birbirleri üzerinde nasıl tahakküm kuracakları, bazen birbirlerini nasıl bertaraf edebilecekleri üzerinden siyasete yaklaşıyorlar. Bu da o farklılığı düzenleme ve bu farklılıktan

bir toplumsal birliktelik, bir millet, bir beden siyaseti geliştirmek konusunda demokrasinin sunduğu araçları acze düşürebiliyor. Bugün genel olarak siyasetin, özelde demokrasinin Türkiye’de sırası gelenin diğerini bertaraf ettiği bir rövanşizm mantığının etkisi altında olduğu görülüyor. Rövanşizm ülkede müzakereci demokrasinin en büyük düşmanıdır ve rövanş sırası gelenlerin hıncı ülkenin bir sonraki merhaleye daha emin adımlarla ilerlemesine de engel olur. Rövanş atmosferinin yaydığı hıncı ülkenin farklılıklarının ortak bir zeminde, ortak bir payda ve amaç için birleşmesine de ket vuruyor.

Oysa bu birlik sağlanmadan ülke kaynaklarının ne daha fazla insana yetecek şekilde geliştirilmesi ne de mevcut olanların adil bir şekilde dağılımı mümkün oluyor. Siyasi bakımdan da beden bütünlüğünü sağlayamayan bir ülke ne kendi istikrarını kurup koruyabiliyor ne de bir devlet olarak dünyada bir aktör olarak var olabiliyor. Onun için devletlerin öncelikleri arasında ülkenin farklılıklarından uyumlu bir bütünlük oluşturma stratejileri çok önemli bir yer tutar. Buna beden siyaseti diyoruz. Beden siyaseti bir mecaz olarak toplumun bütün unsurlarının farklılıklarını organik farklılıklar olarak ve hepsi de bir beden bir parçası telakki eden bir siyasal tasavvur biçimi. Devletin kendisini bir beden, farklı unsurları da bu beden bir parçası olarak nitelmesi işin en kolay, zor olan diğerlerinin de kendilerini bu beden bir organı olarak kabul ettirilmesi. Aslında iş başına gelen her siyasi kadronun yakalamaya çalıştığı bir hedeftir de bu. Ancak siyasetin rövanşist bir temelde yürüdüğü bir zeminde bu beden bütünlüğü ve uyumu nasıl sağlanır? Devletin kurucu veya yönetici kadrolarının kendilerini başı olmaları dolayısıyla kolaylıkla benimsedikleri bu bedene muhalefet nasıl eklemenecek? Toplumun iktidar olmayan unsurları kendilerini bu bedene nasıl ve neden ait hissedecekler? Beden siyaseti tam da farklı unsurlara da kendilerini bu bedene ait hissetmelerini sağlayacak harcı, tutkalı veya eklemi sağlayacak siyasettir.

Doğrusu, başarılı bir beden siyasetinin ihtiyaç duyduğu en önemli harç adalettir. Adalet bir siyasal beden bir, yani devletin etrafında döndüğü dairenin adıdır bir bakıma. İslam-Türk siyaset tarihinde adalet döngüsü olarak ifade edilen anlayış aslında sadece İslam kültürüne özgü bir şey değildir. Bütün kadim devletlerde adalet döngüsü bir şekilde devletin yönettiği insanlar arasında bir organik mensubiyet hissi oluşturma en iyi yolu olarak görülmüştür. Bugün Türkiye her zamankinden daha fazla bu daireyi işletmeye, tamamlamaya ihtiyaç duymaktadır. Demokrasi toplumun farklı kesimlerine o bedende bir tür dolaşım imkanına ve ihtimaline sahip olduğu izlenimi verdiği ölçüde farklı organların bu bedene aidiyet hissi oluşturulup sürdürüle-

bilir. Demokrasi beden içinde organların dolaşımını adil ve başarılı bir biçimde düzenleyebildiği ölçüde siyasal beden bütünlüğünü koruyabilen bir sistemdir. Ancak demokrasi çalıştığı esnada insanları dağıtan, parçalayan bir etki de yapabiliyor. Onun bu döngüyü en başarılı biçimde sağlama imkanına sahip olması her zaman iyi çalıştığı veya çalıştırıldığı anlamına gelmiyor. Daha önce söylemiştik: Demokrasi aynı zamanda faşizm-uyumlu bir rejimdir de. Demokrasi kontrolsüz çalıştığında popülist siyasetlere bir gem vurulmadığında yabancı düşmanlığının, ırkçılığın ve toplumun uzun vadeli yararının zarar gördüğü seçeneklere yol açabilen bir rejim.

Nitekim demokratik süreçlerin bugün bizi getirmiş olduğu bir yer var. Seçim kazanan ve seçim yoluyla siyasal bedende kendine bir yer bulabilen bir muhalefet var. Bu beden siyasetimiz açısından ciddi bir kazanımdır. Ancak Türkiye'nin bu kazanımlar üzerine daha fazlasını koyup 85 milyon vatandaşıyla kucaklaşacağı daha güçlü bir beden siyasetine ihtiyacı var. Bunu söylemekle siyasal görüş ve yaklaşım farklılıklarını bir kenara bırakmak gerekmiyor elbet. Bir siyasal ve toplumsal beden bütünlüğünden bahsedildiğinde bu bedenin dışarı olabileceği patolojik durumlar da hesaba katılır. Patolojik durumlarla siyasal beden sağlığı açısından nasıl baş edileceği de bellidir. Ama patolojilerin varlığı beden bütünlüğünü savunmayı ve onları da bedende olduğu gibi kabul etmeyi gerektirmiyordur elbet.